

Kombinát a hibrid tyúkokat tartó gazdaságokban termelt tojásokat – melyek 95%-os csíráképességűek – kikelteve látja el a lakosságot napocsibével. Végül a Sárvári Barnevál vásárolja fel a baromfiakat, melyek feldolgozva kerülnek a hazai üzemekbe és exportra.

Kiss Kálmán

Irodalom: *Tálas István:* Az anyagi kultúra néprajzi vizsgálatának tíz éve (1945–1955) Ethnographia, 1955. 23. old. – A Soproni Kereskedelmi és Iparkamara statisztikai jelentése Sopron és Vas megye II. rész I. füzet – *Domonkos Ottó:* A nyugat-magyarországi tyúkászatról. Néprajzi Értesítő, 1967. – *Kiss Kálmán:* Nyugat-Dunántúl mikrotájkutatás: Vép község. 1988. – A sárvári tikászkereszt. Soproni Hírlap 1931.

Népi imádságok Salánkon

Salánk a volt Ugocsa vármegye (mai Kárpátalja nagyszőlősi járása) északnyugati sarkában fekszik.¹ „Határa minden megyebeli faluk közt legnagyobb és termékeny, erdejé igen nagy, szőlőhegye van, s a Borsova mentiben fekvő rétei kétszer kaszálhatók.”² Népének főfoglalkozása évszázadokon keresztül a földművelés, állattenyésztés. A falu lélekszáma 1989-es adatok szerint 3250 fő (ebből 2700 a magyar nemzetiségű, de mindenki beszéli a többség nyelvét).³ A lakosság kb. fele-fele arányban református (kálvinista), illetve görög katolikus.⁴ Egymás között a reformátusokat magyaroknak, a görög katolikusokat oroszoknak mondják.

Salánk plébániáját először a pápai tizedjegyzékek említik 1332–1337 között. Ez a terület még a Gutkeled nemzetség Feketepatak nevű birtokához tartozott.⁵ A falu neve magyar eredetű.⁶ A lakosság a XVI. sz.-beli névsorok idején színmagyar, a XVII–XVIII. sz.-ban telepednek be a ruszinok.⁷ Az 1647-es községi pecsét *Sigillum oppidi Salánk 1647* azt bizonyítja, hogy Salánk kiváltságokkal rendelkező mezőváros volt.⁸

Salánk kezdetben egységesen a római katolikus hitet követte.⁹ A reformáció elterjedése, akárcsak a beregi és ugocsa részekén, az 1550 körüli időre tehető.¹⁰ A görög katolikus anyaegyház 1702-ben jött létre, azelőtt filiális szóróvány volt.¹¹

¹ *Csánki Dezső:* Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. I. sz. 434. old.

² *Fényes Elek:* Magyarország mostani állapota IV. 417. old.

³ *Dupka–Horváth–Móricz:* Sorsközösség. 1990. 109. old.

⁴ 1949–1989 között Kárpátalján a görög katolikus egyház a pravoszlávhoz (ortodoxhoz) tartozott. 1989 őszétől lett újra önálló. De Salánkon kivételesen a korábbi évtizedekben is a görög katolikus liturgia szerint magyarul folyt a szertartás.

⁵ A nemzetség szatmári-ugocsa ág a Gacsályi, Salánky, Atyai családok, majd tartósan a nemzetségbeli Rozsályi kun család birtokát képezte, s a Rozsályi kunok férfiágának kihaltával a leányági Barkóczyak, majd a Károlyiak és mások kezére került. In.: *Szabó István:* Ugocsa megye. 1937. 462. old.

⁶ Hrabár János komjáti g. kat. parochus szerint a falu Zalán-Szalán fejedelemtől kapta nevét (Pesty, 1865, Nagykomját). A név a Salamon származéka valóban éppúgy lehet, mint a „Salán”-é. Az utóbbiban nem szükséges a bolgár-szláv fejedelmet gondolni, mert lehet valami török személynév is, amely a magyar csalán szóval azonos. A Zalán ugyanis valóban s-s-el olvasandó. Anonymus is mindig Salánt irt (Kniezsa). In.: *Szabó István* 1937. 462. old.

⁷ 1708-ban írja *Károlyi Sándor:* „a Salánkon mostanában megtelepedett nyavalyás oroszok”. Tört. Tár. 1901. 408. A falu neve ruténul is Salánki (Petrov Mat. VI. 213.) In.: *Szabó István:* 1937. 462. old.

⁸ *Horkay Lajos:* Beszélő kövek. Rozsnyó, 1936. 11. old.

⁹ Bizonyosága ennek az 1390–1405 táján épült templom. In.: *Horkay Lajos* 1936. 18. old.

A község történeti néphagyományaiiban jelentős szerepet tölt be mind a mai napig II. Rákóczi Ferenc és Mikes Kelemen, utóbbiról kutat is neveztek el. Rákóczinak birtoka volt Salánkon, és 1711. február 11–18. között itt tartotta kormánytanácsosával utolsó országgyűlését, melynek emlékét a helyi református templom karzatán felirat őrzi.

A salánkiak istenfélő nép. A rendszeres vasárnapi templomba járás mellett, hétköznapi életük is vallásos tartalommal telített. A vallásgyakorlás legfőbb tevékenysége az imádkozás. Legtöbbször a Miatyánkot, az Üdvözlégyet és a Hiszekegyet imádkozzák. Főleg az első kettő a nap különböző szakaszában többféle céllal, s ezek alkotják a reggeli és esti imák gerincét is. Sok „rózsafüzér” van a faluban, kik a szokásos ima mellett – a pap távozta után – mást is imádkoznak a templomban, olyanokat, amit a szakirodalom népi imádságok néven emleget. Nem kötődik liturgiához, sem más felekezeti szertartáshoz. Maguk az emberek helyezik napi imáik közé. Nagyobb részt otthonukban, reggeli-esti imáikhoz csatolva mondják el ezeket az egyház által épp csak megtűrt népi imákat, és megtanítják gyerekeiket, unokáikat, mint annak idején őket tanították. Az imákat mondók életkorá nagyon változatos: öt éves adatközlőm is volt. Az imádkozás helye nincs meghatározva, történhet a házban, az udvaron, munka közben a mezőn vagy bármikor. Az imák terjesztése imaponyvák alakjában történt, többnyire búcsújárásokon. A salánki görög katolikusok Nagyszőlősrre, Máriapócsra jártak búcsúba, és onnan hozták olcsó imafüzeteiket, mit kézzől kézzre adva szakadtra olvastak.

Gyűjtésem során görög katolikus és református¹² adatközlőim egyaránt előfordultak, többnyire az utóbbiak tanulták meg az előbbiektől. A szóra bírással nem voltak nehézségeim, az első kérésre megnyiták a szíveik, előkerültek a megsárgult imafüzetek. „Legalább nem viszem maganva’ a sírba” – mondták az öregek.

A „Fehér rózsza Mária...” típusú archaikus imák több változatát is felleltem Salánkon. Ezen imák a legrégebb idők tudatállapotát konzerválták, mikor a kereszténység felvétele után a keresztény és pogány világkép elemei még évszázadokon át éltek öseink tudatában.

A „Ma vala péntek, azon a napon...” típusú imák a kínhalálra való utalással kezdődnek, és a krisztusi kínszenvedést naturalista, néhol verista eszközökkel ábrázolják. Általában az égi személyek valamelyike – Jézus, a Szűzanya, a szentek – mondja el a szenvedéstörténetet, ezáltal hangsúlyozva az ima mennyei, hiteles eredetét. A tömör záradék tájékoztat, hogy a Megváltó halálának felidézése nemcsak emlékezés, hanem egyben az üdvözülés előfeltétele is. („Aki ezt az imát...”) Ez megfelel a középkor vallásos szemléletének. Erdélyi Zsuzsanna szerint az apokrif népi imák eredete a késő középkorban gyökeredzik.¹³

Az itt közölt saját gyűjtésű szövegekkel szeretném felhívni a figyelmet e műfaj kárpátaljai elő voltára is, és példát mutatni annak még időbeni gyűjtésére, hogy „öregjeink ne vigyék magukkal a sírba”.

FEHÉR RÓZSA MÁRIA

*Fehér rózsza Mária, mindet Jézus
találta Szent ígétével megígizte,
Arany gyűrűjével meg pecsételte,*

¹⁰1595-ben Shyrel Kornél feljegyzése szerint a beregi egyházmegye 38 anyaegyháza között ott található Salánk. In.: *Horkay Lajos*. 1936. 20. old. – 1593. A beregi egyházmegyéhez tartozó protestáns anyaegyházzal, iskolatanítóval. In.: *Lehoczky*: Bereg vm. monográfiája. II. 81. old.

¹¹Hívei számának növekedése a Barkóczy, Deseffy és Károlyiak által uradalmukba hozott zsellérek letelepedésének következménye. In.: *Horkay*. 1936. 25. old.

¹²Előfordul, hogy a reformátusok a görög katolikus templomban pannichidát (gyászszertartást) rendelnek meghalt rokonaikért, halottak napján gyertyát gyújtanak szeretteik sírján, régebben a görög katolikusokkal együtt (többnyire titokban) eljártak búcsúba, egyesek ma is szentelt vizet, szentelt barkát tartanak otthonukban.

¹³*Erdélyi Zsuzsanna*: Hegyet hágek, lőtöt lépék. Archaikus népi imádságok. Bp. 1976.

*Piros hajnal hasadozik,
Szent Szűz Mária alszik,
Kelj fel Mária, kelj fel. Viszik a
te szent fiadat. Magass kereszt
fára feszítik, három csepp
vérét elcseppentik. Három
angyal meglátta, fölszedte.*

*Krisztus Urunk galérjába tette
és elébe vitette. Krisztus Urunk
azt mondta: Aki ezt az
imádcságot naponta
háromszor elmondja,
Héthalalos bűntől megbocsátatik,
és a menyeknek ajtaja előtte megnyitják.
Amen.*

Kósa Klára imádságos füzetéből. Salánk (ref.), sz. 1929. 9 éves korában tanulta egy koldustól.

*Fehér rózsza Mária,
Engem Jézus talála,
Házunk négy szögletébe
Négy őrző angyal áll
Őrizz, anyám, őrizz,
mert elvitték a te szerelmetes szent fiadat*

*a Kálvária hegyére.
Három csepp vérét elejtették
Az angyalok fölszedték
Aki ezt az imádságot reggel fölkeltebe,
este lefeketebe elmondja, megüdvözüül,
Amen.*

Elmondta: Jana Vilma, Salánk (ref.), sz. 1932. „...én mindig imádkozom, ęty kódus járt a faluba, oszt attú tanútam. Lassan mon'ta, oszt mektanútam...”

*Piros rózsza Mária, engem találványa
Krisztusnak ígézett, arany gyűrűt pecsételt,
pecsételem ajtódba, boldogasszony házába,
két szép angyal őrizz,
Mária nyugszik, piros hajnal hasadék,
teljes virág virágzék,
kelj fel Mária, mert megfogyták a te szentséges
szent fiadat, a Jézus Krisztust,
Magas keresztfára felfeszítették,
három csepp vérét elejtették,
az angyalok felszedték,
Galiliába föl vitték, Krisztus elébe tették.
Krisztus azt mondta, aki ezt az imádságot
háromszor napjában elmondja, hét halalos bűne megbocsátatik.
Én Krisztusom szolgálód vagyok,
Tőled minden jókat várok,
Adj éltünkben egészséget,
Holtom után lelkünknek örök üdvösséget,
Amen.*

Elmondta: Gece Rozália, Salánk (ref.), sz. 1938. Anyjától, Sipos Rozáliától (1913–1991) tanulta.

*Ó hajnal, hajnal
Szép piros hajnal
Melyben Mária fekszik
Pokol tőle törekszik.
Amott van egy kápolna,
Melyben két pap mongya
Az ő szent miséit.
Arra megy a boldogságos Szűz Mária
mongya neki: „Hol jársz erre?”
„Teljes harmadnapja járok,
Elvesztettem a szent fiamat azt keresem.”
„Eredj fel a Sinai hegyre*

*Ott meglátod.
Szent üstökét rángassák,
Szent szakállát tépásszák,
Mély gödörbe taszigálják
Gyenge ina elszakadván
Piros vére folyván.
Ó fehér Rózsza Mária
Minket Krisztus tanálja,
Kereszt az ajtóban, angyal a házában.”
„Kőjj fel, kőjj fel boldogságos Szűz Mária
Viszik a te szent fiadat
A nagy magas keresztfára,*

Három csepp vére lecseppent.
Az angyalok felszedték
Arany csészébe tették,
A Szűz Mária elibe vitték.
A Szűz Mária azt mondta:

„Aki ezt az imádságot
Este lefektébe, reggel felkeltébe elmondja,
Hét halalos bűneinek
Bocsánatát várja.”
Amen.

Csehély Aranka imádságos füzetéből, Salánk (gör. kat.), sz. 1939. Nagyanyjától, Lódár Emmától (1892–1975) tanulta gyermekkorában.

Mavala péntek azon a napon
Méne Jézus Krisztusnak kinbejére (-nek) színhelyére
Megláták a zsidók fölfeszítetek
magas Kereszt Fára Folya szent vére
Hervad szent színe szól a
Boldogságos szűz Máriám ó Fiam
Fiam én aszt gondoltam te leszel
bus látod Fiam én leszek bus
aki eszt az imádságot el mondaná
háromszor lefektében háromszor
felkeltében Házáretben van egy
mutromfa kívül aranyos belül
kegyelmes azalat mondanak el hétszer
hét szent misét én aszt ot halgatom
szerelmes szent Fiamal ártatlan
Jézusommal ecer el kapják melőlem
a kegyetlen zsidók keresem utcák-
ról utcákra sehol se találok
...ő találok szent lukács Evángélistát
látad e szerelmes szent Fiamat
ártatlan Jézusomat O anyám
anyám szép szűz Máriám mennyel mennyel a magas
Kálvária hegyére ot vagyon egy
szent kereszt fa azon vagyon föl
Feszítve vas dárdákkal nyitoktasák
arcul verik vérel verejtékezik
ecetel epével itatják tövisel
koronázzák ő anyám anyám
szép szűz Máriám mennyel mennyel
a fekete föld színe alá kiálsd
hirdesd lefektedre felkeltedre hogy
bizony bizony a paradicsomban
velem léssen en mondom a teremtőm
aki titeket szent vérevel megváltotaki
eszt az imádságot el mondaná
háromszor lefektében háromszor
felkeltében meg üdvözíteném.
Amen.

Fanta Etelka imádságos füzetéből, Salánk, sz. 1921. (gör. kat.). „...az idősapámtú tanútam, so'se láttam vón, hogy neki le lett vón írva, de so'se tanított, csak ahogy jött-mént az udvaron, feszit eszt imátkozta, én oszt beszédtem a fülembé, oszt mek tanútam. Idősapám 1871-be született, 1950-be ha't meg...”

Pilipkó Erzsébet